

❖ An Lúibín ❖

19 Feabhra 2012

Tóstal agus moltaí

I Mí Eanáir na bliana seo tháinig cuid de lucht na Gaeilge le chéile ag Tóstal na Gaeilge, ócáid a chuir Comhdháil Náisiúnta na Gaeilge ar siúl chun moltaí a chur faoi bhráid na Roinne Ealaíon, Oidhreachta agus Gaeltachta faoi sheirbhísí poiblí i nGaeilge. Cuireadh béim ar a riachtanaí a bhí sé neamhspleáchas an Choimisinéara Teanga (Seán Ó Cuirreáin) a dhaingniú.

Moladh go mbeadh Oifig an Choimisinéara Teanga neamhspleách, go mbeadh an tAcht na dTeangacha Oifigiúla bunaithe ar chearta teanga agus go mbeadh comhlachtaí poiblí rangaithe de réir na seirbhísí a bhí á soláthar acu. Ba cheart do chomhlachtaí poiblí leagan Gaeilge dá n-ainm a bheith orthu de réir an Aichta, agus ba cheart deasc seirbhísí a chur ar fáil i ngach ceann acu chun freastal ar dhaoine sa dá theanga. Ba chóir d'fhochonraitheoirí féin seirbhísí a sholáthar sa dá theanga. Ba chóir cáipéisí poiblí coitianta a aistriú go Gaeilge aon uair amháin in áit leaganacha difriúla a bheith ar fáil ó chomhlachtaí difriúla. Moladh go mbeadh oifigeach Gaeilge ag comhlachtaí poiblí a bhí ag plé le ceantair láidre Ghaeilge agus go gcuirfí in iúl go forleathan go bhfuil seirbhísí ar fáil trí Ghaeilge.

Maidir le cúrsaí dlí, moladh go ndéanfaí billí a aistriú go Gaeilge agus iad á bplé sa Dáil chun gurbh fhéidir na hAchtanna féin a aistriú gan mhoill agus an dá leagan a fhoilsiú in éineacht.

Na comharthaí bóthair féin, moladh go gcuirfí slacht ar Ghaeilge a leithéidí.

Maidir leis an státseirbhís, moladh go n-earcófaí roinnt daoine a mbeadh an dá theanga ar a dtoil acu, agus go n-aithneofaí poist éigin mar phoist dhátheangacha. Ba cheart feabhas a chur ar Ghaeilge an chuid eile den fhoireann

Féach www.gaelport.com/tostal/2012 chun físeáin agus sleamháin a fheiceáil.

Iomaíocht

Tugtar léargas aith ar staid na Gaeilge sna Gaeltachtaí nuair a théann siad san iomaíocht le chéile. Tá coláiste oiliúna Hibernia ag reachtáil cúrsaí samhraidh do mhúinteoirí le tamall de bhlianta anuas in Uíbh Ráthach i ndeisceart Chiarraí, ach tá sé leis an ngnó a aistriú go Corca Dhuibhne. D'fhanadh na mic léinn trí seachtaine in Uíbh Ráthach agus an ceantar ag fáil milliún euró in aghaidh na bliana dá bharr. Tá céad teach saoire ann agus bhíodh mic léinn iarchéime agus a gcúram ar lóistín sa chuid is mó acu. Ní mó ná sásta a bhí comhchoiste na háite le himeacht an choláiste agus a laige atá an teanga sa cheantar. Bhí baint mhór ag na cúrsaí leis an tréaniarracht atá á déanamh le dhá bhliain déag anuas leis an nGaeilge a threisiú in Uíbh Ráthach

Ní ar aon chúis amháin a d'imigh Hibernia. Níl an oiread sin gnáthchainteoirí Gaeilge in Uíbh Ráthach agus is leathan an limistéar é. Tá cóngar acu i gCorca Dhuibhne agus breis áiteanna lóistín.

Na horthaí is sine

Saothar ársa Éireannach is ea Leabhar Aifrinn Stowe (nó Leabhar Aifrinn Lothra). Ní leabhar Aifrinn i ndáiríre é ach ‘leabhar sacraimintí’ – deasghnátha an Aifrinn agus na sacraimintí, deasghnátha tiomnú eaglaisí agus eile. I Laidin atá an chuid is mó de, agus tá cúpla ortha i sean-Ghaeilge ann.

Rinneadh é timpeall na bliana 750, ach is dócha go mbaineann an t-Aifreann leis an 6ú haois. Is é an t-aon sampla mháin den deasghnáth Ceilteach a mhaireann é, ós leis an traidisiún Rómhánach nó Gallachánach a bhaineann leabhair ársa Aifrinn eile de chuid na réigiún Ceilteach. Thángthas ar an leabhar i gcláí in aice le Caisleán Leac Fhinn i Lothra, Tiobraid Árann, san 18ú haois, agus fágadh i dtaisce i leabharlann Stowe i Sasana é. Sa bhliain 1883 tugadh an leabhar d’Acadamh Ríoga na hÉireann.

Fágadh rian a lán deasghnáth eile ar théacs an leabhair – deasghnátha Coptacha, Aetóipeacha, Siriacha agus Spáinneacha. Deirtear gur chuir céilí Dé i dtoll a chéile é i dTamhlacht (Baile Átha Cliath) agus go raibh sé á úsáid i Mainistir Lothra ó thimpeall 1050 amach. Thuigfeá as paidir atá ann go raibh an págánachas láidir fós in áiteanna éigin:

Hanc igitur oblationem servitutis nostrae Ecclesiae sed et cunctae familiae tuae quam tibi offerimus in honorem Domini nostri Jesu Christi, et in commemorationem beatorum martirum tuorum, in hac ecclesia quam famulus tuus ad honorem nominis gloriae tuae aedificavit, quaesumus Domine ut placatus suscipias, eumque atque omnem populum ab idulorum cultura eripias et ad te Dominum Patrem omnipotentem convertas.

‘Guímid, a Dhé, go nglacfaidh tú go caomh lenár seirbhís féin don Eaglais agus le seirbhís do phobail uile atá á tairiscint againn le hómós d’Íosa Críost ár dTiarna agus i gcuimhne na mairtíreach beannaithe, san eaglais seo a thóg do shearbhónta le hurraim do do ghlóir, agus guímid go sábhálfaidh tú é féin agus an pobal uile ar adhradh na ndéithe bréige agus go n-iompóidh tú chun an Tiarna, Athair uilechumhachtach, iad.’

Sin an Laidin; ach tá trí orthaí leighis i gcúl an leabhair agus iad ar na samplaí is sine den Ghaeilge scríofa. Tá baint ag an gcéad cheann le galar na súl, ach tá an oiread sin dochair déanta dó nach féidir é a léamh. Baineann an tríú ceann le dealg a bhaint agus tá sé aistrithe. Fágann sin an dara hortha, ceann a phléann le fadhbanna múin agus a sháraigh ar gach iarracht go dtí seo. Ach deir an tOllamh Peter Stifter ó NUI Maigh Nuad (agus ó Vín ó dhúchas) go bhfuil an chuid is mó de soiléirithe aige. Tá tábhacht ar leith, dar leis, leis an bhfocal *suilid*; tá gaol aige le *silid* (sil), ach tugann an ‘u’ feidhm chúisithe dó. Tá tábhacht freisin le *lindid* – leacht a dhéanamh; féach ‘linn’ na Nua-Ghaeilge (*linn éisc, an eala ar an linn*). Níl fáil ag *An Lúibín* ar an aistriúchán úd fós, ach tá trúth againn leis.

Tá leagan scanáilte Google den leabhar le fáil anseo:

<http://www.archive.org/details/stowemissalmsdi00churgoog>

Féach freisin:

<http://brigid-undertheoak.blogspot.com.au/2009/09/stowe-missal.html>

Fear na dteangacha: Benny Lewis

Innealtóir siúlach ó Éirinn is ea Benny Lewis, agus ní raibh bua na teanga aige ar scoil ná baol air; bhí sé go dona ag foghlaim teanga ar bith, agus theip air (ar ndóigh) Gaeilge líofa a thabhairt leis. É ar nós na mílte eile, mar sin. Anois tá Gaeilge, Gearmáinis, Fraincis, Spáinnis, Iodáilis agus Portaingéilis ar a thoil aige, agus greim éigin aige ar roinnt teangacha eile. Ní dhearna sé ach na leabhair a chur i leataobh agus bualadh amach chun comhrá a dhéanamh. Bhí inní air ar dtús ach chuir sé de go cróga í; má rinne sé dearmaid ba chuma leis. Caint a

bhí uaidh agus fáilte roimhe i scór tíortha dá bharr. Tá an scéal go léir – scéal greannmhar spéisiúil – le fáil ar a shuíomh: www.fluentin3months.com.

Mar a deir sé féin: caithfidh tú an teanga a labhairt ón gcéad lá. Ní mór í *labhairt* seachas na blianta a chaitheamh le cúrsaí gramadaí nó le bogearraí casta costasacha: ‘labhair í go rialta, go muiníneach agus láithreach’. Le cleachtadh, mar a deir sé, tagann máistreacht. Ná fan go mbeidh tú ‘ullamh’ nó ní bheidh tú ullamh choíche: ‘Má fhanann tú i do sheomra le cúrsa fuaime ní chabhróidh sé leat **choíche** an teanga a labhairt’. Buail amach!

Ní nach ionadh, ní breá leis an bealach a múintear Gaeilge i scoileanna na hÉireann – na trialacha, an síorcheartú, an drochmhisneach a chuirtear ar na daltaí. B’fhéarr míle uair dul chun cainte le daoine eile, beag beann ar na dearmaid, ós cuid den chaidreamh daonna na dearmaid sin. (Rud nach ndeir sé, ach ar rud fíor é, nach bhfuil leath na múinteoirí féin líofa ar chor ar bith – cé go mbeidís dá dtréigfidís na gráiméir anois agus arís chun dul sa seans.) Chuaigh Lewis chun Dún na nGall chun slacht a chur ar a chuid Gaeilge.

Thosaigh an scéal sa Spáinn nuair a d’éirigh sé tuirseach dá chuid aonteangachais; dúirt sé leis féin nach labhródh sé Béarla ar feadh míosa. D’éirigh go maith leis, agus thosaigh sé a bhlag. Ní deir sé nach gá obair chrua a dhéanamh ná frustrachas a fhulaingt, ach is breá leis an sult a bhaineann leis an eachtra. É ag siúl an domhain gan stad anois, ag múineadh Béarla agus ag aistriú téacsanna innealtóireachta chun a bheatha a thuilleamh. Is fiú a chuid físeán a fheiceáil. Anois is féidir leis maireachtáil, mórán, ar an ‘Treoir Teanga’ a dhíolann sé, ach is leor é féin mar eiseamláir chun misneach a thabhairt don té a bhfuil teanga eile uaidh. Mar a deir an seanfhocal: Ní mhúintear go coigríoch.

An Gael – iris an domhain

Tá Séamas Ó Neachtain, Gaeilgeoir agus díograiseoir teanga, ar thóir ábhair – ailt, scéalta agus filíocht a d’fhéadfadh sé a fhoilsiú in *An Gael*, iris ráithiúil lán-Ghaeilge do lucht na Gaeilge ar fud an domhain. Tá an iris seo ina hoidhre ag *An Gaodhal*, iris Ghaeilge a tháinig amach sna Stáit sa chuid dheireanach den 19ú haois sula raibh a leithéid le fáil in Éirinn féin. Meiriceánach is ea Séamas, agus tá sé féin agus a chairde chun an 12ú heagrán a chur amach go luath. Tá *An Gael* le fáil ar an Idirlíon – féach www.angaelmagazine.com – agus bíonn gach eagrán i gcló i gcónaí. Tá an iris ar fáil mar chomhad pdf (Adobe Acrobat) agus í an-saor.

‘An rud is mó a bhíonn uainn ná léitheoirí,’ a deir Séamas, ‘agus táthar ag súil go mbíonn tú féin á léamh.’ Maíonn sé gur iomaí rud iontach a bhíonn idir na clúdaigh, agus tá innéacs cuimsitheach ann. Léigh an iris, a deir sé, agus scaip an scéal.

Tá moladh tuillte ag *An Gael*: iris chomh snasta is a d’fheicfeá i nGaeilge (nó ina lán teangacha eile), agus éagsúlacht ag baint leis an ábhar. Chun réamhspéachadh a fháil uirthi tabhair cuairt ar an suíomh agus téigh go dtí *An tEagrán is Déanaí*: is ann a gheofaigh tú an chartlann chomh maith.

Acmhainn nua

Tá acmhainn nua an-suimiúil ar fáil anois, ceann a ullmhaíodh do dhaltáí scoile ach a mbainfeadh foghlaimeoirí de shaghas ar bith tairbhe as. Fiú an té a bhfuil máistreacht aige ar an teanga, gheobhadh sé rudaí suimiúla ann. Suíomh idirlíon atá i gceist agus trí chéad taifeadán Gaeilge ann, idir físeáin agus taifeadtaí gutha. Ábhar stairiúil atá ann agus cuid de déanta sna seachtóidí. Féach www.cogg.ie (iTunes U - COGG Channel).

Baineadh an t-ábhar de chartlann Raidió na Gaeltachta agus Ollscoil Náisiúnta na hÉireann Gaillimh, agus baint aige le tionscadal taighde de chuid Acadamh na hOllscolaíochta Gaeilge. Cuireadh an áis ar bun le haghaidh scoileanna lán-Ghaeilge tar éis do An Chomhairle um Oideachas Gaeltachta and Gaelscolaíochta (COGG) ceadúnas a fháil ó Apple.

Tá an t-ábhar ar fáil saor in aisce.

Múineadh le héifeacht

Is tír Bhéarla í an Astráil: tír, mar sin, a mhúineann teangacha iasachta ina cuid scoileanna agus a mhúineann go dona iad, tríd is tríd. Ba chóir do dhaltáí óga an bhunscoil a fhágáil agus bunús an dara teanga ar a dtoil acu; rud nach dtéann amach. Déantar fógraí agus gealltanais ach ní bhíonn rath ar an obair. Cuirtear am agus fuinneamh agus airgead sa dul amú. Ach b'fhéidir go bhfuil feabhas le teacht ar an scéal faoi dheireadh.

Tá Stát Victoria i mbun cnuasaigh (*clusters*) a dhéanamh de scoileanna chun teangacha iasachta a mhúineadh. Múinfeadh ábhair bhunúsacha ar nós matamaitice, eolaíochta agus na ndaonnachtaí trí theanga nach Béarla í. Beidh na scoileanna ag roinnt acmhainní ar a chéile, rud a chuideoidh le cuspóir an rialtais a bhaint amach – gach dalta bunscoile a bheith ag foghlaim teanga iasachta faoin mbliain 2015 agus na daltaí go léir a bheith á dhéanamh faoin mbliain 2025. Is é teideal an tionscadail *Content and Language Integrated Learning* (CLIA). Ach is cúis inné fós é a laghad sin múinteoirí oilte a bheith ann agus gan mórán leanúnachais teanga ó bhunscoil go meánscoil.

Faoi láthair tá ceithre chnuasach déag ann agus baint ag 102 bunscoil agus meánscoil leo. Iodáilis, Fraincis, Gearmáinis, Indinéisís, Sínis agus Seapáinis na teangacha atá i gceist. I ngach cnuasach tá scoil áirithe a dhéanann caighdeán a chothabháil agus acmhainní a roinnt go cothrom. Tá cúig scoláireacht is fiche ar fáil do dhaoine arb áil leo dul i bhfeabhas mar mhúinteoirí teanga.

Sa bhliain 2010 bhí 69% de na daltaí ag foghlaim teanga eile, uimhir is ísle ná uimhir na mblianta roimhe sin ach nach bhfuil ró-íseal ar fad. Ach is mór idir staidéar foirmiúil a dhéanamh ar theanga agus líofacht a bhaint amach, agus teipeann ar scoileanna na tíre na daltaí a chur ag caint. Ní rud beo í an teanga eile acu; níl inti ach ábhar tur nach mbaineann leis an saol. Mura gcuirfidh an tionscadal nua na daltaí ag comhrá ní bheidh ann ach teip eile.

Ní thuigtear san Astráil cén gá atá le teangacha, go háirithe san Áise. Ní thuigtear gur tríd an teanga áitiúil is gá earraí agus seirbhísí a sholáthar. Is deas an rud Béarla a bheith agat mar *lingua franca*, ach tá teorainn leis i gcúrsaí taidhleoireachta féin. Mar a dúradh in aighniú a chuir banc mór Astrálach faoi bhráid coiste parlaiminteach le déanaí, ba chóir i bhfad níos mó taidhleoirí le teangacha áitiúla a chur chun na hÁise chun cuidiú le lucht easportála. Tá tíortha áirithe ag dul i neart agus i gceann fiche bliain beidh geilleagar cúigí éigin sa tSín chomh mór le geilleagar na hAstráile agus Cheanada. Claonadh cultúrtha atá i gceist freisin: níl ach 12% dár gcuid taidhleoirí le fáil i dtuaisceart na hÁise le hais 21% san Eoraip, agus tá an fhoireann féin ag dul i laghad.

Ní deacair daltaí bunscoile a chur ag labhairt Sírise féin ach múinteoirí oilte agus deis ciantheangacha a bheith acu, agus is féidir ansin an teanga a neartú de réir a chéile sa mheánscoil. Ar na scoileanna féin atá a chruthú anois.

'Schools join forces to rescue languages,' Amanda Dun, *The Sunday Age*, 5/2/12.

'Bank calls for boost in diplomats sent to Asia,' Daniel Flitton, *The Age*, 10/2/12.

Mura mian leat *An Lúibín* a fháil, cuir teachtaireacht dá réir chun rianach@optusnet.com.au nó chun coling.ryan@ato.gov.au.

If you do not wish to receive this newsletter, please send an email accordingly to rianach@optusnet.com.au or to coling.ryan@ato.gov.au.

Leaganacha simplithe

Tóstal agus moltaí

I Mí Eanáir na bliana seo bhí Tóstal na Gaeilge ann. Rinneadh moltaí¹ a cuireadh faoi bhráid na Roinne Ealaíon, Oidhreachta agus Gaeltachta faoi sheirbhísí poiblí i nGaeilge. .

Ar na moltaí sin² bhí na cinn a leanas³: Oifig an Choimisinéara Teanga a fhanacht neamhspleách,⁴ cearta teanga a aithint go soiléir de réir dlí,⁵ agus seirbhísí a bheith ar fáil i nGaeilge agus i mBéarla ó chomhlachtaí poiblí. Ba cheart cáipéisí poiblí coitianta a aistriú go Gaeilge aon uair amháin agus gan leaganacha difriúla⁶ a bheith ar fáil ó chomhlachtaí difriúla. Ba cheart do chomhlachtaí poiblí ofigeach Gaeilge a bheith acu má tá siad ag plé le ceantair láidre Gaeilge, agus ba cheart a fhógairt go forleathan⁷ go bhfuil seirbhísí ar fáil trí Ghaeilge.

Maidir le cúrsaí dlí, ba cheart billí a aistriú go Gaeilge agus iad á bplé sa Dáil, chun gurbh fhéidir na hAchtanna a aistriú go Gaeilge gan mhoill.

Dúradh gur mhaith an rud é daoine a thabhairt isteach sa státseirbhís a bhfuil Gaeilge ar a dtoil acu. Ba cheart feabhas a chur ar Ghaeilge an chuid eile den fhoireann.

Múineadh le héifeacht

B'fhéidir go bhfuil feabhas le teacht ar mhúineadh na dteangacha i scoileanna Victoria san Astráil.

Tá Stát Victoria i mbun cnuasaigh (*clusters*) a dhéanamh de scoileanna chun teangacha iasachta a mhúineadh. Múinfear ábhair thábhachtacha trí theanga iasachta. Beidh na scoileanna ag roinnt acmhainní⁸ ar a chéile. Tá súil ag an rialtas go mbeidh gach dalta bunscoile ag foghlaim teanga iasachta faoin mbliain 2015. Is é teideal an tionscadail *Content and Language Integrated Learning* (CLIA). Ach faoi láthair níl mórán múinteoirí ann a bhfuil teanga eile acu, agus is minic nach ionann an teanga a mhúintear sa bhunscoil agus an teanga a mhúintear sa mheánscoil.

Iodáilis, Fraincis, Gearmáinis, Indinéisis, Sinis agus Seapáinis na teangacha atá i gceist. Tá scoláireachtaí ar fáil do mhúinteoirí teanga a bhfuil fonn orthu dul i bhfeabhas.

Sa bhliain 2010 bhí 69% de na daltaí ag foghlaim teanga iasachta. Faoi láthair, áfach, teipeann ar na scoileanna na daltaí a chur ag caint. Ní rud beo í teanga iasachta ach ábhar tur nach mbaineann⁹ lena saol féin. Ní deacair daltaí bunscoile a chur ag labhairt Síneise féin¹⁰ ach múinteoirí oilte agus deis cainte a bheith acu.

Ní thuigtear san Astráil cén gá atá le teangacha, go háirithe san Áise. Ní thuigtear gur tríd an teanga áitiúil is gá¹¹ earraí agus seirbhísí a dhíol. Is deas an rud Béarla a bheith agat mar *lingua franca*, ach tá teorainn leis i gcúrsaí taidhleoireachta féin.¹² Dúirt banc mór Astrálach le déanaí go bhfuil gá le breis taidhleoirí le teangacha áitiúla san Áise chun cuidiú le lucht easportála.¹³ Claonadh cultúrtha

¹ Moltaí – recommendations.

² Ar na moltaí sin – among those recommendations

³ A leanas – that follow

⁴ A fhanacht neamhspleách – to remain independent

⁵ De réir dlí – in accordance with law

⁶ Leaganacha difriúla – various versions

⁷ A fhógairt go forleathan – to advertise widely

⁸ Ag roinnt acmhainní – sharing/distributing resources

⁹ Nach mbaineann le – that has no connection with

¹⁰ Ag labhairt Síneise féin – even speaking Chinese

¹¹ Is gá – (that) it is necessary

¹² I gcúrsaí taidhleoireachtra féin- even where diplomacy is concerned.

¹³ Lucht easportála – exporters

atá i gceist chomh maith: níl ach 12% dár gcuid taidhleoirí le fáil i dtuaisceart na hÁise le hais¹⁴ 21% san Eoraip.

¹⁴ Le hais – in comparison to